

УДК [364.126:330.55](477)

О.А. Лебедева,

Аспірант, Класичний приватний університет, м.Запоріжжя

Соціально скорегований ВВП, як показник реального державного розвитку

O. Lebedeva,

Post-graduate student, Classic Private University (Zaporizhzhya)

Socially adjusted GDP as a measure of the actual state development

У статті досліджено семантичні характеристики понять нового макроекономічного показника «Соціально скорегованого ВВП» та надана його структура, яка відображає соціальну політику держави шляхом корекції ВВП при його визначенні. Розглянути складові соціального показника, особлива увага надається індексу людського розвитку, який виступає критерієм в оцінці досягнень країни, зокрема показує якість життя людей. А також розглянута методика порівняння розрахунку нового показника з врахуванням виробничого методу, розподільчого методу та методу кінцевого використання ВВП. Визначена оптимальна методика та результати з меншою розбіжністю у розрахунках між традиційним ВВП та «Соціально скорегованим ВВП».

The article studies semantic characteristics of the notions defining a new macroeconomic measure “Socially adjusted GDP” and provides its structure which reflects social policy of a state by adjusting GDP at its assessment. The author has dwelt on component parts of a social measure; special attention is given to Human Development Index which is an evaluation criterion of the country’s achievements,

in particular it demonstrates the quality of people's life. The article also studies the techniques of comparing the calculation of a new measure while considering the production approach, in come approach and the approach of GDP final use. The optimal techniques and results with less in congruity in calculations between the traditional GDP and "Socially adjusted GDP" have been defined.

Ключові слова: *соціальна політика, індекс людського розвитку, динаміка, традиційний ВВП, соціально скорегований ВВП.*

Keywords: *social policy, Human Development Index, dynamics, traditional GDP, socially adjusted GDP.*

Вступ. Однією з основних функцій держави є регулювання соціального розвитку населення і підтримки його на належному рівні. Адже саме підвищення рівня життя населення є тією рушійною силою, яка збільшує економічні показники України до рівня розвинених країн. Одним з інструментів в державному регулюванні є соціальна політика, що представляє собою комплекс заходів щодо забезпечення соціальної справедливості, створення та регулювання соціально-економічних умов життя суспільства, усунення негативного впливу ринкових процесів, і соціальний захист населення країни.

Вивченням проблем у сфері соціальної політики займалися такі вчені, як Ключевська М., Коваленко І., Воронецкая І., Новикова Т., Меленюк В., Бідак В., Кошнякова А., Залуцька та інші. У їхніх роботах розглянуті основні принципи реалізації методів соціальної політики та запропоновано способи вирішення виниклих проблем на абстрактному рівні [12, с.1].

Однак, на сьогоднішній день актуальними стають питання глобального масштабу такі як, екологія країни, рівень якості життя населення, рівень людського розвитку і значущості держави, як соціальної. Макроекономічні показники держави не завжди відображають повну економічну картину, що

відбувається в країні, зокрема соціальна політика знаходиться усередині основних макроагрегатів розвитку і вимагає корекції. Необхідно розглянути новий на наш погляд показник, соціально скорегований ВВП, який надасть дуже чітке та прозоре положення таких актуальних та глобальних питань, як соціальний розвиток держави.

Мета дослідження полягає у встановленні та знаходженні нового макроекономічного показника держави соціально скорегованого ВВП, для більш детального його вивчення та застосування у соціальній політики України.

Постановка завдань дослідження.Завданнями статті є:

- надати семантичні характеристики понять «Соціальний скорегований ВВП» та структуру соціального скорегованого ВВП;
- визначити методiku його розрахунку та показати це у порівнянні трьох його методів.

Виклад основного матеріалу.Останнім часом, в умовах розгортання та поглиблення світової фінансово – економічної кризи, питання соціальної спрямованості національної економіки набувають особливої уваги. Річ в тім, що соціальна спрямованість економічної діяльності в масштабах економіки є ознакою прогресивності та успішності національної економічної моделі, критерієм віднесення економік до розвинених. Соціальна спрямованість – це і мета, і наслідки ефективного розвитку економіки [9, с.1].

Для більш детального використання та раціонального розподілу ВВП у масштабах соціальної спрямованості економічного розвитку держави, застосуємо новий макроекономічний показник – соціально скорегований ВВП.

Для формування детальнішого дослідження аспектів соціального скорегованого ВВП пропонуємо розглянути семантичні характеристики складових цього поняття, див. табл.1.

Семантичні характеристики понять «Соціальний скорегований ВВП»

Поняття	Зміст поняття
1	2
Соціальне	сукупність певних рис та особливостей суспільних відносин, інтегрована індивідами чи спільнотами у процесі спільної діяльності в конкретних умовах, яка виявляється в їхніх стосунках, ставленні до свого місця в суспільстві, соціальних явищі процесів [2, с.150]
Скорегований	внести корективи, виправлення; поправити [3, с.1].
ВВП	один із найважливіших показників розвитку економіки, який характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів у сфері матеріального і нематеріального виробництва. Вимірюється вартістю товарів та послуг, виготовлених цими одиницями для кінцевого використання. [4, с.1]

З огляду на вищезазначене, поняття соціального скорегованого ВВП пропонується нами розглянути у наступній інтерпретації – це показник якості соціального життя населення, рівня його людського розвитку у державі; головна частина валового внутрішнього продукту країни, яка характеризує соціальний її аспект. Для того, щоб розрахувати соціально скорегований ВВП треба визначити його склад за трьома методами: виробничим, розподільчим (за доходами) та кінцевого використання (за витратами). Ці методи спираються на різну інформацію, але мають забезпечувати однаковий результат. Іншими словами, величина ВВП не залежить від методу його обчислення [2, с.1].

Для того, щоб звести формулу розрахунку соціального скорегованого ВВП, треба зрозуміти, яка діяльність підприємств відноситься до соціальної сфери:

- діяльність із забезпечення ефективної зайнятості населення;
- діяльність з формування доходів членів суспільства;
- діяльність із соціального забезпечення і соціального захисту;
- діяльність, що забезпечує споживання, форми і способі їх задоволення;
- охорона здоров'я;

- народна освіта;
- торгівля та громадське харчування;
- житлове та комунальне господарство;
- діяльність з екологічного захисту громадян;
- культура і мистецтво [11, с.1].

Далі з реального ВВП відняти соціальну складову за роками і помножити цей результат на відповідний індекс людського розвитку, який в свою чергу включає індекс тривалості життя, індекс освіти та індекс ВНД.

Розглянемо структуру розрахунку соціального скорегованого ВВП за трьома методами обчислювання рис.1.

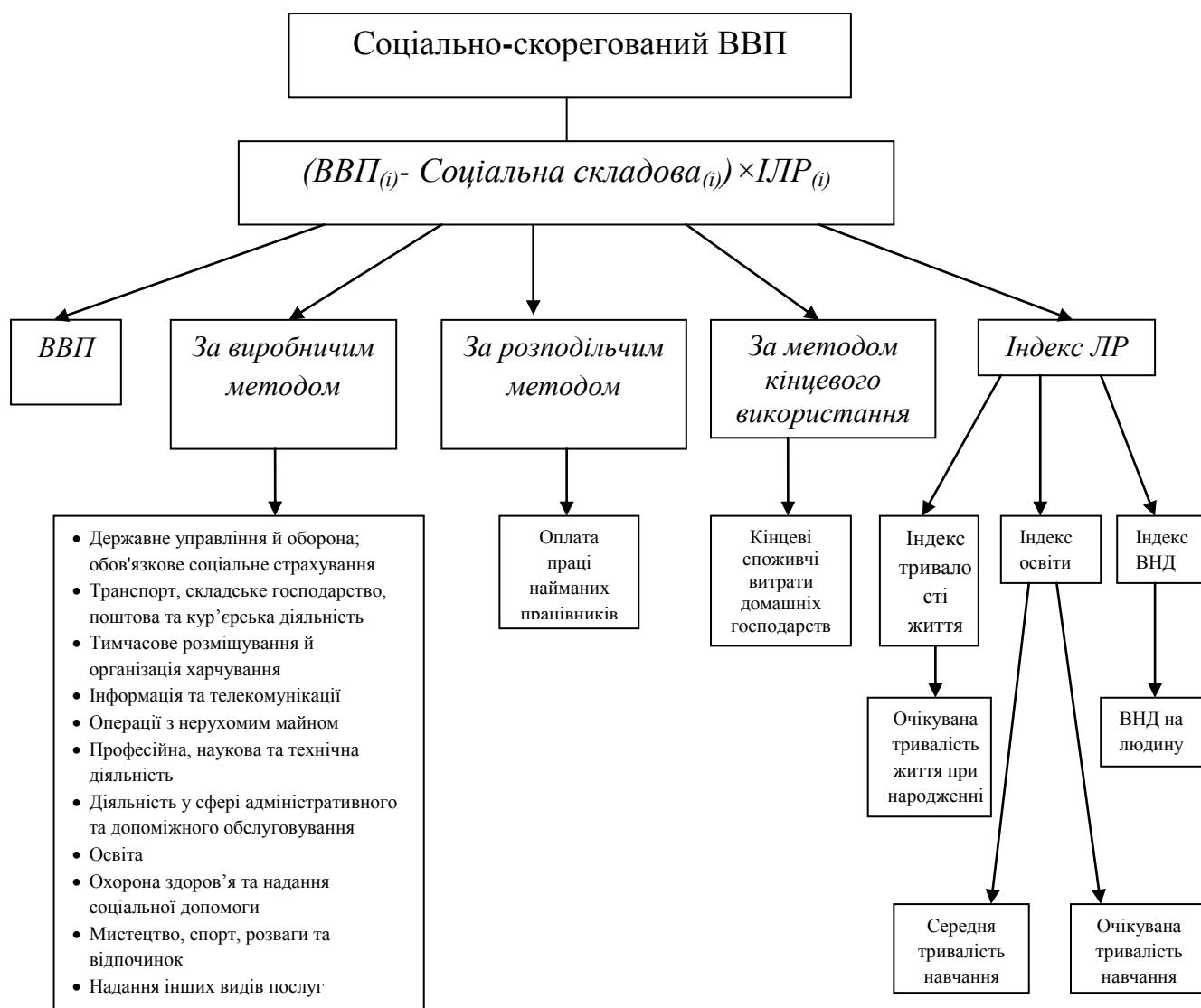

Рис. 1. Структура соціального скорегованого ВВП

Джерело: розробка автора

Основною метою розвитку суспільства є створення середовища, що сприяє можливості людей насолоджуватися довгим, здоровим і творчим життям. «Люди – реальне багатство нації». Тому головним критерієм в оцінці досягнень країни має виступати якість життя людей, а не динаміка національного доходу, оцінюваного через ВВП. Ця проста істина лягла в основу розробки одного з ключових показників в системі міжнародних зіставлень – індексу людського розвитку (ІЛР) [6, с.21].

Ураховуючи, що мета людського розвитку полягає в забезпеченні належної якості життя для всіх людей, він повинен охоплювати не лише викорінення бідності та всіх форм економічної та соціальної ізоляції, а й передбачати розвиток демократії із широкою участю громадян, а також підтримувати соціальну й політичну стабільність. Отже, порядок денний людського розвитку має включати не лише економічний розвиток, а й гарантувати основні можливості для довгого та здорового життя, отримання освіти, забезпечення пристойного рівня життя, користування політичними та громадянськими свободами для участі у житті громади [5, с. 17].

У концепції ІЛР головує не здатність до продуктивної праці, демонстрована через економічне зростання, а сам розвиток людини через розширення можливостей його вибору завдяки наступним компонентам: довголіття на основі здорового способу життя; знання (освіта); гідний рівень життя (доходи) [6, с. 22].

Розглянемо динаміку індексу людського розвитку за період 1990 – 2013 роки на Україні. (табл. 2.)

Таблиця 2.

Динаміка індексу людського розвитку за період 1990 – 2013 років на Україні [8, с.1]

Роки	Очікувана тривалість життя при народженні (роки)	Очікувана тривалість навчання (років)	Середня тривалість навчання (років)	ВНД на душу населення за ПКС (дол.) 2005 р.	Значення ІЛР
1	2	3	4	5	6
1990	69,9	12,3	9,1	10835	0,705

1	2	3	4	5	6
1995	67,9	12,0	10,4	5008	0,666
2000	67,3	12,6	10,7	4672	0,668
2005	67,7	14,2	11,1	7210	0,713
2010	68,2	14,7	11,3	7752	0,726
2011	68,3	14,9	11,3	8102	0,730
2012	68,4	15,1	11,3	8196	0,733
2013	68,5	15,1	11,3	8215	0,734
Абсолютне відхилення, Δ	-1,4	2,8	2,2	-2620	0,029

Україна має значні перспективи щодо підвищення рівня ІЛР. Про це свідчать показники очікуваної тривалості навчання та середньої тривалості навчання. З 2000 року ми спостерігаємо підвищення цих показників та досить стабільний рівень на протязі 14 років. Це свідчить о соціальної відповідальності держави за реалізацію досить важливого показника, як навчання майбутнього людського потенціалу. За період з 1990 до 2013 рр. значення ІЛР України зросло з 0,705 до 0,734, або на 4,1%. З показників таблиці 2 бачимо, що значення ІЛР для України за 2013 рік становило 0,734, що є найвищим показником за роки незалежності. Значення індексу з 1990 по 1995 роки мало тенденції до зниження, але починаючи з 1995 року індекс почав зростати, що відбувається і по сьогодні.

Реалізація стратегічного завдання розвитку українського суспільства щодо інтеграції в європейський простір передбачає наближення до кращих світових стандартів рівня та якості життя, підвищення соціального захисту населення та повноцінний розвиток людського потенціалу. Відповідно, людський розвиток має стати базовою категорією при формуванні вітчизняної державної політики [10, с. 286].

Розрахунок соціально скорегованого ВВП пропонується здійснювати за наступною формулою:

$$\text{Соціально скорегований ВВП}_i = (\text{ВВП}_i - \text{СС}_i) \times \text{ІЛР}_i \quad (1)$$

$$CC_i = \sum_{k=1}^{11} CP_k \quad (2)$$

$i=1,2,3,4; k=1,2,\dots,11$ для виробничого методу,

$$CC_i = CP_k, \quad (3)$$

$i=1,2,3,4; k=1$ для розподільчого методу та методу кінцевого використання;

де **ВВП_i** – валовий внутрішній продукт за і-рік, грн.;

CC_i – соціальна складова за і-рік, грн. (рис.1);

ІЛР_i – індекс людського розвитку за і-рік [8, с.1];

CP_k – k-й соціальний показник.

Розглянемо розрахунок обчислення ВВП за трьома методами. Виробничий метод. За цим методом ВВП обчислюється як сума валової доданої вартості всіх галузей економіки плюс чисті продуктові податки.

$$Y = \sum(O_p - P_s) + (I_t - S_p), \quad (4)$$

де **Y** – валовий внутрішній продукт (ВВП);

O_p – випуск продукції за галузями держави;

P_s – оплата послуг фінансових посередників;

I_t – податки на прибуток;

S_p – субсидії на продукти.

Розподільчий метод (за доходами). За цим методом ВВП являє собою суму первинних доходів, створених резидентами за певний період. При цьому до первинних доходів відносяться доходи, що утворюються внаслідок первинного розподілу виробленого ВВП між факторами виробництва, тобто між трудом, капіталом, а також урядом, який за свої послуги отримує податки. Виходячи з цього величина ВВП обчислюється за формулою:

$$Y = P_w + (T - S_{pi}) + G_p + M_i, \quad (5)$$

де Y – валовий внутрішній продукт (ВВП);

P_w – оплата праці найманих працівників;

T – податки;

S_{pi} – субсидії на виробництво та імпорт;

G_p – валовий прибуток;

M_i – змішаний дохід.

Метод кінцевого використання (за витратами). За цим методом ВВП визначається як сума всіх видів кінцевого використання (кінцевого споживання, валове нагромадження, чистий експорт). Згідно з таким визначенням ВВП можна обчислити за формулою [2, с. 1]:

$$Y = C_s + G + E_x + I_m, \quad (6)$$

де Y – валовий внутрішній продукт (ВВП);

C_s – споживчі витрати;

G – валове нагромадження;

E_x – експорт товарів та послуг;

I_m – імпорт товарів та послуг.

Для того, щоб розрахувати соціальну складову (СС), необхідно по кожному методу зробити вибірку показників розрахунку ВВП за трьома методами. Так, по виробничому методу обсяг вибірки буде найбільшим.

Очевидно, що для здобуття оцінки соціально скоректованого ВВП необхідно застосувати всі три методи розрахунку ВВП і порівняти їх результати для виявлення реальнішого. Відзначимо, що особливо важливе і практично коштовним є розрахунок соціально скоректованого ВВП для країн, які узяли соціальний напрямок розвитку, як пріоритетного. До таких країн відноситься і Україна. Тому науковий інтерес, безумовно, представляють результати числень за 2000-2013 роки (таблиця 3).

**Розбіжність між соціально скоригованими і традиційно
обчислюваними основними макроагрегатами економічного розвитку
України у 2010-2013 роках за виробничим методом, млн. грн.**

Показник	Роки				Δ, 2013 к 2010 рр.	Темп росту, 2013 / 2010 рр.
	2010	2011	2012	2013		
Валовий внутрішній продукт, ВВП	1120595	1349178	1459096	1449406	328811	129,34
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	87269	108123	103869	104499	17230	119,74
Тимчасове розміщення й організація харчування	10105	11639	11459	11816	1711	116,93
Інформація та телекомунікації	33648	39124	44187	45466	11818	135,12
Операції з нерухомим майном	60020	71794	86973	90269	30249	150,39
Професійна, наукова та технічна діяльність	27753	31180	43020	43186	15433	155,61
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	12236	14939	16870	17309	5073	141,46
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	53454	57568	64323	64017	10563	119,76
Освіта	55726	62199	75161	74588	18862	133,85
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	41457	45466	53217	52462	11005	126,55
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	6391	7558	10296	11351	4960	177,61
Надання інших видів послуг	8966	11050	12904	13704	4738	152,84
Індекс людського розвитку, ІЛР	0,726	0,730	0,733	0,734	0,008	101,10
Соціально скорегований ВВП	525311,8	648632,7	686686,9	675822,4	150510,6	128,65
Різниця між традиційним ВВП та соціально скорегованим ВВП, %	53,12	51,92	52,94	53,37	0,25	100,47

Джерело: розраховано автором за даними [3]

Загалом, показники основних макроагрегатів України за досліджений період демонструють висхідні тенденції, так валовий внутрішній продукт збільшився (темп росту склав біля 30 %). Проте індекс людського розвитку практично не змінився, тобто його тенденція слабо зазнала зміни біля 1 %. Соціально скорегований ВВП паралельно з традиційним ВВП зазнав підвищення свого темпу росту біля 29 %, що говорить о достовірних розрахунків цього показника. Різниця між традиційним ВВП та соціально скорегованим ВВП склала менш одного відсотка (0,47 %).

Розглянемо розбіжність між соціально скорегованими і традиційно обчислюваними основними макроагрегатами за розподільчим методом. Для розрахунку цього методу беремо одну соціальну складову, яка утворює дохід найманих працівників.

Таблиця 4.

Розбіжність між соціально скорегованими і традиційно обчислюваними основними макроагрегатами економічного розвитку України у 2010-2013 роках за розподільчим методом, млн. грн.

Показник	Роки				Δ, 2013 к 2010 рр.	Темп росту, 2013 / 2010рр.
	2010	2011	2012	2013		
Валовий внутрішній продукт, ВВП	1120595	1349178	1459096	1449406	328811	129,34
Оплата праці найманих працівників	540651	636722	736495	735552	194901	136,05
Індекс людського розвитку, ІЛР	0,726	0,730	0,733	0,734	0,008	101,10
Соціально скорегований ВВП	421039,34	520092,88	529666,53	523968,84	102929,5	124,4
Різниця між традиційним ВВП та соціально скорегованим ВВП, %	62,43	61,45	63,70	63,85	1,42	102,27

Джерело: розраховано автором за даними [3]

З таблиці видно, що різниця між традиційним ВВП та соціально скорегованим ВВП склала більш 60%, це більше, ніж за виробничим методом на 10%. Тому, розрахунок за доходами не є прозорим. Первинний розподіл виробленого ВВП між трудом, капіталом, а також урядом не дає чіткої картини питомої ваги соціальних складових скорегованого ВВП, затрудняє розрахунок і збільшує відсоток різниці.

Останній метод розрахунку (табл. 7) дасть змогу визначитись з більш реальним методом розрахунку соціально скорегованого ВВП.

Таблиця 5

Розбіжність між соціально скорегованими і традиційно обчислюваними основними макроагрегатами економічного розвитку України у 2010-2013 роках за методом кінцевого використання, млн.грн.

Показник	Роки				Δ, 2013 к 2010 рр.	Темп росту, 2013 / 2010рр.
	2010	2011	2012	2013		
Валовий внутрішній продукт, ВВП	1120595	1349178	1459096	1449406	328811	129,34
Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств	717509	905609	1001964	1043619	326110	145,45
Індекс людського розвитку, ІЛР	0,726	0,730	0,733	0,734	0,008	101,10
Соціально скорегований ВВП	292640,44	323805,37	335077,76	297847,66	5207,22	101,78
Різниця між традиційним ВВП та соціально скорегованим ВВП, %	73,89	76,00	77,04	79,45	5,56	107,52

Джерело: розраховано автором за даними [3]

Проте, метод кінцевого використання, тобто метод за витратами, показує соціальну складову – це кінцеві споживчі витрати домашніх господарств, яка не є чітким показником. Вона дає більшу різницю, ніж розподільчий метод, між традиційним ВВП та соціально скорегованим ВВП. Ця різниця склала більш 70%, а у 2013 році – 79,45%, що говорить о занадто завищеному значенні показника.

Головною дією ефекту соціально скорегованого ВВП буде порівняння його значень з традиційним ВВП і знаходження методики розрахунку більш реального значення з найменшою різницею у відсотках.

Таблиця 6.

Порівняння значень традиційного ВВП з соціально скорегованим ВВП по трьом методам розрахунку за 2010 – 2013 роки, млн. грн.

Показник	Роки				Δ, 2013 к 2010 рр.	Темп росту, 2013 / 2010 рр.
	2010	2011	2012	2013		
Валовий внутрішній продукт, ВВП	1120595	1349178	1459096	1449406	328811	129,34
Соціально скорегований ВВП за виробничим методом	525311,8	648632,7	686686,9	675822,4	150510,6	128,65
Соціально скорегований ВВП за розподільчим методом	421039,34	520092,88	529666,53	523968,84	102929,5	124,4
Соціально скорегований ВВП за методом кінцевого використання	292640,44	323805,37	335077,76	297847,66	5207,22	101,78

Джерело: розраховано автором за даними [3]

Кожний метод розрахунку достовірно дає значення традиційного ВВП, але з соціально скорегованим ВВП зазначались труднощі. По-перше, виробничий метод більш точний, тому що показує додану вартість всіх галузей економіки, він витягує соціальну складову на поверхню і не дає змогу, щось утратити при розрахунку соціально скорегованого ВВП. По-друге, розподільчий метод, це метод доходів, а це означає, що розподіл йде не на користь соціальної складової і результат дає більшу різницю між традиційним ВВП та соціально скорегованим ВВП. В третє, метод кінцевого використання, тобто метод витрат або «приватне споживання» має дуже завищенні значення

соціально скорегованого ВВП, тому що охоплює великий спектр витрат, тим ускладнює соціальну вибірку.

Розглянемо рис. 6, на якому зображені всі методи розрахунку соціально скорегованого ВВП за період 2010 – 2013 роки, у порівнянні з традиційним ВВП.

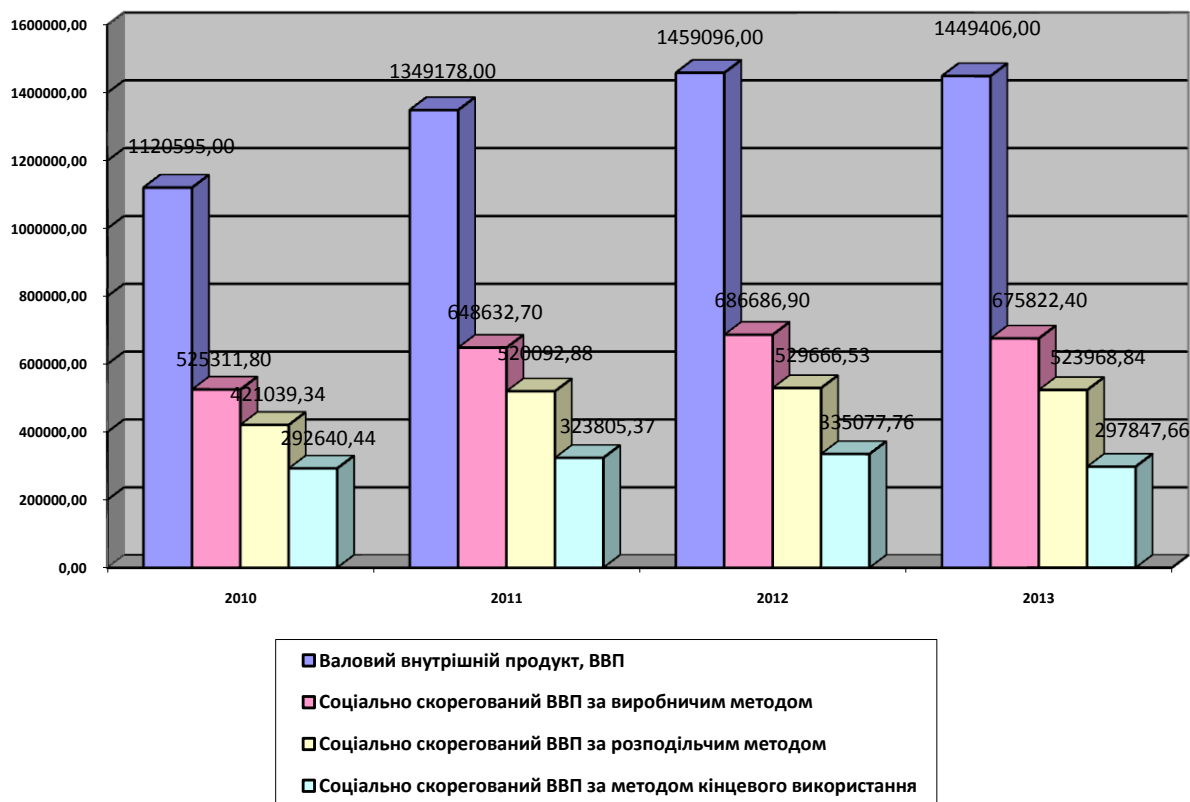

Рис. 2. Динаміка соціально скорегованого ВВП та традиційного ВВП по трьом методам розрахунку

Джерело: розраховано автором за даними [3]

Показник соціально скорегованого ВВП підвищує адекватність відображення економічного потенціалу розвитку країни. Зростання величини розбіжності між традиційними та соціально скорегованими макроекономічними показниками свідчить про збільшення залежності економічного розвитку країни від якісного стану людського капіталу і вимагає відповідних управлінських дій.

Висновки

Таким чином, можна зробити висновок, що навіть за відсутності чіткої та узгодженої методики розрахунку показник «соціального» ВВП, базуючись на зрозумілих теоретичних підходах, є корисним інструментом для оцінки наслідків впливу економічної діяльності на падіння соціальної політики і відповідно для визначення дійсних обсягів і темпів функціонування національного господарства.

Слід підкреслити, що через різноманітність методологічних підходів, «соціальний» ВВП поки не може бути безпосередньо веденим в систему національних рахунків. Проте використання соціальних складових на підвищення людського та соціального капіталів створює основу для зважених управлінських рішень про стабільність економічного розвитку країни. Зменшення розбіжності між традиційним і «соціальним» ВВП буде свідчити про успішності проведеної державної соціальної політики.

Література

1. Валовий внутрішній продукт [Електронний ресурс] [Проект]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Валовий_внутрішній_продукт
2. ВВП України в 2003 році, обчислений за виробничим методом [Електронний ресурс] [Проект]. – Режим доступу :http://studopedia.net/4_49151_vvp-ukrayini-v--rotsI-obchisleniy-za-virobnichim-metodom.html
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] [Проект]. – Режим доступу :<http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Ефремова Т.Ф. Толковый словарь русского языка / скорректировать / [Електронний ресурс] [Проект]. – Режим доступу: [http:// что-означает.рф / скорректировать](http://что-означает.рф/)
5. Звіт з людського розвитку в Україні / Людський розвиток і європейський вибір України [Електронний ресурс] [Проект]. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/files/File/ua_full-2.pdf

6. Индекс человеческого развития / Социальная сфера [Электронный ресурс] [Проект]. – Режим доступа :<http://www.cbpmr.net/resource/prbvd163-5.pdf>
7. Куліна О.С. «Суспільне» та «соціальне»: проблеми визначення категорій // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – 2005. – №73-75. – с. 149-152
8. Лібанова Е.М. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України / Людський розвиток та вразливість в Україні [Електронний ресурс] [Проект]. – Режим доступу: [http://yandex.ua/yandsearch?text=Очікувана%20тривалість%20навчання%20\(років\)%20за%202013%20на%20Україні&clid=9582&lr=10367&csg=0%2C0%2C0%2C0%2C1%2C0&p=2](http://yandex.ua/yandsearch?text=Очікувана%20тривалість%20навчання%20(років)%20за%202013%20на%20Україні&clid=9582&lr=10367&csg=0%2C0%2C0%2C0%2C1%2C0&p=2)
9. Лопаткіна І.В. Соціальна спрямованість національної економіки: загальна характеристика і актуальні питання [Електронний ресурс] [Проект]. – Режим доступу:
10. Скиба Г.В., Скиба К.М. Сучасні аспекти демографічної складової людського потенціалу України в умовах євроінтеграції та запровадження світового досвіду щодо його покращення / [Електронний ресурс] [Проект]. – Режим доступу: <http://lib.khnu.km.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1197/1/SKYBA.pdf>
http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4567/1/Lopatkina_29.pdf
11. Соціальна сфера: склад та призначення [Електронний ресурс] [Проект]. – Режим доступу: http://www.br.com.ua/referats/Dergh_reguluvanya/26985-1.html
12. Чернышѐва С.В., Баранова А.Ю., Еготинцева Е.М. Проблемы государственного регулирования уровня жизни и социальной защиты населения [Електронний ресурс] [Проект]. – Режим доступу: <http://www.5rik.ru/na5/00261.htm>